

Kapcsolatok sűrűjében? Rokoni és baráti kapcsolatok, személyes és távkapcsolatok Magyarországon 2015-ben

Anikó, Gregor; Zsuzsa, Kukucska; Eszter, Oláh

Veröffentlichungsversion / Published Version

Zeitschriftenartikel / journal article

Empfohlene Zitierung / Suggested Citation:

Anikó, G., Zsuzsa, K., & Eszter, O. (2021). Kapcsolatok sűrűjében? Rokoni és baráti kapcsolatok, személyes és távkapcsolatok Magyarországon 2015-ben. *Metszetek*, 10(4), 65-101. <http://doi.org/10.18392/metsz/2021/4/4>

Nutzungsbedingungen:

Dieser Text wird unter einer CC BY Lizenz (Namensnennung) zur Verfügung gestellt. Nähere Auskünfte zu den CC-Lizenzen finden Sie hier:

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.de>

Terms of use:

This document is made available under a CC BY Licence (Attribution). For more information see:

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

KÖZELKÉP

Kapcsolatok sűrűjében?

Rokoni és baráti kapcsolatok, személyes és távkapcsolatok
Magyarországon 2015-ben¹

GREGOR ANIKÓ² – KUKUCSKA ZSUZSA³ – OLÁH ESZTER⁴

ABSZTRAKT

A tanulmány az EU jövedelmekre és életkörülményekre vonatkozó (EU-SILC) 2015-ös adatfelvételének négy, a rokonokkal és barátokkal való személyes és távolsági kapcsolattartás gyakoriságát mérő változók leíró elemzésén keresztül mutatja be, hogy milyen a 16 év feletti magyarországi népesség kapcsolatainak struktúrája és intenzitása. Az adatok szerint a kapcsolatstruktúra átlagosan kiegyenlített, a kapcsolatok fele-fele kötődik rokonokhoz vagy barátokhoz, és hasonlóan egyenlő a személyes és a távkapcsolatok egymáshoz viszonyított aránya. Eredményeink szerint a kor mellett a háztartás anyagi helyzetének van jelentős együtt járása a kapcsolatstruktúra jellemzőivel. A többváltozós regressziós modellek egyik tanulsága, hogy az időseddel párhuzamosan felerősödik más háttérváltozó kapcsolatstruktúrára gyakorolt hatása, ami az idősök közti kapcsolati egyenlőtlenségek mélyüléséhez vezet. A modellek másik tanulsága, hogy a háztartásra vonatkozó tulajdonságok (anyagi helyzet, létszám, transzferkapcsolata más háztartásokkal) bevonása érdemben befolyásolja a klasszikus háttérváltozók hatásmechanizmusát, így megerősítést nyer, hogy a kapcsolatintenzitás és kapcsolatstruktúra mélyebb megismeréséhez elengedhetetlen a háztartások belső szerkezeti sajátosságainak mélyebb vizsgálata. Elemzésünk végén a kapcsolatok intenzitása, a kapcsolatok iránya és a kapcsolattartás módja alapján kapcsolatklasztereket alakítottunk ki, ahol a relatív többséget a több mint egyharmadot kitevő, rendkívül gyér kapcsolati beágyazottsággal bíró klaszter tette ki.

KULCSSZAVAK: EU-SILC, kapcsolattartás, rokoni kapcsolatok, baráti kapcsolatok, személyes találkozás, távkapcsolat

¹ A kutatást (Kapcsolati tőke a háztartáson belül) az NKFIH (K131947) támogatta.

² ELTE Társadalomtudományi Kar, e-mail: gregor@gmail.com

³ DE Humán Tudományok Doktori Iskola Szociológia és Társadalompolitika Doktori Program, e-mail: kukucska.zsuzsa@arts.unideb.hu

⁴ DE Humán Tudományok Doktori Iskola, Szociológia és Társadalompolitika Doktori Program, e-mail: olah.eszter@arts.unideb.hu

KÖZELKÉP

ABSTRACT

In the thick of relationships? Personal and distance relationships with relatives and friends in Hungary in 2015

The study presents the structure and intensity of the relationships of the Hungarian population over 16 years of age through a descriptive analysis of four variables measuring the frequency of personal and distance contact with relatives and friends from the EU-SILC 2015 survey. According to the data, the relationship structure is on average balanced, half of the relationships are related to relatives or friends, and the relative proportions of personal and long-distance relationships are similar. According to our results, in addition to age, the financial situation of the household has a significant correlation with the characteristics of the relationship structure. One of the lessons of multivariate regression models is that the effect of other background variables on the relationship structure intensifies in parallel with aging, leading to a deepening of relationship inequalities among the elderly. Another lesson of the models is that the inclusion of household characteristics (financial situation, number of household members, material transfer relationship with other households) has a significant effect on the mechanism of individual background variables, thus confirming that a deeper study of relationship intensity and relationship structure within the household is essential. At the end of our analysis, we compiled clusters based on the intensity of relationships, the direction of relationships, and the channel of contacting, with a relative majority of more than one-third of the respondents with extremely weak relationship embeddedness.

KEYWORDS: EU-SILC, social contact, frequency, relations with relatives, relations with friends, personal contacting, distance contacting

Bevezetés

A tanulmányban azt vizsgáljuk, hogy a különféle kapcsolattípusok mennyisége hogyan oszlik meg a különböző társadalmi csoportok között, és hogy a kapcsolattípusok struktúrája, melyet egyes társadalmi csoport esetében láthatunk, mennyire különbözik, avagy hasonlít egymáshoz.

Kutatásunk nem klasszikus network- vagy kapcsolatháló-kutatás: nem arra vagyunk kíváncsiak, hogy a kérdezettek pontosan milyen célból, milyen gyakran és milyen különféle erősségű kapcsolatokat tartanak fenn másokkal. Vizsgálatunk egy jelenleg is zajló kutatáshoz kapcsolódik, melynek fő kérdése, hogy a háztartáson belül a háztartás tagjai közötti különféle folyamatok megértéséhez miként lehet bevonni a kapcsolati tőkét (Sik 2020a). Ahhoz, hogy megértsük, hogy a háztartásokon belüli folyamatokban a háztartástagok kapcsolati tőkéje milyen szerepet játszik, konvertálható-e esetleg más, a háztartáson belüli viszonyokat befolyásoló tőkévé (anyagi, kulturális tőke), illetve hogy a háztartások közötti viszonyokra milyen hatást fejt ki az egyes háztartások kapcsolati tőkéje, melyet a bennük élők kapcsolati tőkeösszegeként értelmezhetünk, fontos látnunk azt, hogy ha a háztartás tagjait egyéni szinten közelítjük meg, milyen mintázatok látszódnak a társas kapcsolataikat tekintve.

KÖZELKÉP

A nemzetközi szakirodalomban széles körben rögzített mintázat, hogy a magasabb státuszúaknak nagyobb kapcsolathálójuk van, mint az alacsonyabb státuszú embereknek (Wasserman – Faust 1994, Brashears 2011, Smith et al. 2012, Cao – Smith 2020). Ehhez kapcsolódnak azok a hazai kutatások is, melyek a kapcsolattartás intenzitására és struktúrájára vonatkozóan kimutatták, hogy ezekben nagyfokú variabilitás mutatkozik meg a különféle társadalmi csoportok között.

Utasi Ágnes (Utasi 2002, idézi Tóth 2012) az erős kötéseket – mint amilyen a család – integratív erejűnek tartja, mivel a felek közötti érintkezések gyakorisága magas. A 2017-es International Social Survey Program (ISSP) adatok alapján látható, hogy Magyarország azon országok közé tartozik, ahol viszonylag sűrűn találkoznak a megkérdezettek a családtagjaikkal (Hadler et al. 2020). Ennek ellenére Kmetty és Koltai (2016) eredményei szerint a társadalom jelentős részét, közel felét (becslésük szerint 45 százalékát) alkotják olyan csoportok, amelyek közös jellemzője, hogy nincsenek közeli kapcsolataik, amelyekre támaszkodhatnak, így kapcsolathálózatuk gyérnek tekinthető, ebből fakadóan társadalmi integrációjuk alacsony fokú.

A baráti társaságok kialakítása során fontos szerepe van a településtípusnak, az egy főre jutó éves jövedelemnek és az életkornak. A nagyobb városok nem csak térbeli koncentrátságuk okán is nagyobb eséllyel gyűjtenek egybe olyan személyeket, akik valahonnan odaköltöznek, azaz korábbi (személyes) kapcsolataikat hátra hagyják, így azokat a későbbiekben inkább távolról ápolják, hanem eleve nehezebbé teszi a kapcsolatok kiépítését (Utasi 2001: 120). A rokonoktól vett térbeli távolság érdemben befolyásolja a segítségnyújtás és -adás gyakorlatát, csökkentve annak valószínűségét (Medgyesi 2017).

A korábbi kutatások alapján az idős, nyugdíjas személyek és az alacsony iskolai végzettségűek képezik a társadalom leginkább elszigetelt csoportját. Az egyének átlagosan (2011-ben lezajlott adatfelvétel alapján) 5,5 baráttal rendelkeznek (Albert – Dávid 2015, Gerő – Hajdu 2015). Nemi különbségek azonban megmutatkoznak e tekintetben, mivel megfigyelhető, hogy minél magasabb a nők iskolai végzettsége, a baráti kapcsolathálózatuk annál gazdagabb és hasonlóbb a férfiakéhoz, míg alacsony iskolai végzettség esetén a nők baráti kapcsolathálózata elmarad a férfiakétól (Albert – Dávid 2015). A baráti társaságok összetétele esetén meghatározó az egyén iskolai végzettsége, mivel minél magasabb végzettséggel rendelkezik valaki, annál valószínűbb, hogy az iskolai környezetből kerülnek ki a barátai, ellentétben az alacsony végzettségű személlyel – akiknek baráti körét inkább a szomszédok alkotják (Albert – Dávid 2015).

A kapcsolatok kialakítása során a „hasonló hasonlónak örvend” elv is befolyásoló lehet, melynek értelmében *„a konfliktuskerülés vagy a véleményütköztetés miatti stressz ahhoz vezethet, hogy hasonló véleményű emberekkel próbáljuk meg körülvenni magunkat”* (Gerő – Hajdu 2015: 21) – így jönnek létre az erős kötésű kapcsolatok. Az ily módon létrejövő homofília erőteljesen megmutatkozik a bizalmi kapcsolatok, a közeli, szoros kötelékek, azaz a magkapcsolatok vizsgálatakor (Kmetty et al. 2017).

KÖZELKÉP

A státusból eredő homofil kapcsolatok olyan szociodemográfiai változók mentén alakulnak ki, mint az oktatás vagy a gazdasági erőforrásokkal való rendelkezés (Smith et al. 2014). Ezen elv értelmében az iskolai végzettség és korcsoport szerinti homofil kapcsolatok aránya is növekedett a rendszerváltás után (Kmetty – Koltai 2018).

Albert és Hajdu (2016) kutatása szerint, melyben többek között a kapcsolatszegénység és a társadalmi kirekesztettség közötti kapcsolat vizsgálatára fókuszáltak egy 2015-ös kérdőíves adatfelvétel alapján, a különféle kirekesztettségi mutatók közül az anyagi depriváció mutatta a legszorosabb együtt járást a kapcsolathány-nyal, különösen az instrumentális erős kapcsolatokkal. Mindeközben a jövedelmi szegénység gyengébb csupán a segítő gyenge kötések hiányával járt együtt, azzal is alapvetően gyengébb mértékben.

Egy 2006-os, a társas kapcsolatokat vizsgáló ISSP-kutatás alkalmával az 1986-os felméréshez hasonló tendenciákra lettek figyelmesek a kutatók – „*a mikrotársadalmi izoláció és az interperszonális kapcsolathálózatok szűkösége volt a jellemző Magyarországon*” (Albert – Dávid 2015: 3), mely azt jelentette, hogy 65 éves kor felett a válaszadók háromnegyedének alig volt kapcsolata. 2017-es ISSP adatok összefüggései is arra mutattak rá, hogy a férfiak és a nők családon kívüli kapcsolattartása a kor előrehaladtával élesen csökkenő tendenciát mutat (Sapin et al. 2020). Azonban a családon belüli kapcsolattartás viszonylag állandó marad mindkét nem esetén, bár idősebb korra ebben is érzékelhető minimális visszaesés. Sapin és munkatársai általánosságban megállapítják, hogy a férfiak több kapcsolattal rendelkeznek a családon kívül, míg a nők minden korosztályban magasabb szociabilitást élveznek a családon belül. Míg azonban a férfiak kapcsolat általi támogatottsága a kor előrehaladtával növekszik, addig a nők esetén a kor előrehaladtával csökken a társas kapcsolatok kiterjedtsége, hogy aztán idősebb korban újra felerősödjön a nők kapcsolatokra való támaszkodásának lehetősége.

A korábbi hazai, a kapcsolati struktúrával foglalkozó kutatások szinte mindegyike kimutatja a fiatalok és az idősek kapcsolati struktúrája közti markáns különbségeket. Egyrészt, hogy a fiatalabbaknak több kapcsolata van (Husztai 2014, 2016). Másrészt Albert és munkatársai (2020) 50 év felettiek nem reprezentatív mintáján kapcsolatnapló módszerével mutatták ki, hogy a vizsgált idősebbek között is látható volt, hogy az idősödéssel csökken a kapcsolati háló mérete, mindeközben a fennmaradó kapcsolatok megerősödnek. A nyugdíjba vonulással, az egészségi állapot megrendülésével és az özvegyé válással a kapcsolati háló szűkülése is együtt jár.

A kapcsolatintenzitás leíró elemzése

A 2015-ös EU-SILC kutatás összesen négy kérdést szentelt a lakosság kapcsolatainak felmérésére. Mindegyik kérdés az adott kapcsolattípus gyakoriságát mérte fel. A négy kérdés két dimenzió mentén kívánta lefedni a lakosság egyszerű kapcsolati struktúráját: (1) egyrészt a kapcsolat iránya alapján különbséget tett (a kérdezetté-

KÖZELKÉP

től külön háztartásban élő) rokonokkal és barátokkal való kapcsolatok között, másrészt (2) a kapcsolattartás típusa mentén is különbséget tett személyes találkozás formájában történő és minden más formát magában foglaló kapcsolattartási módok között. Ennek megfelelően összesen négy önálló kérdés állt a rendelkezésünkre:

- Milyen gyakran találkozik Ön a háztartáson kívül élő rokonaival?
- Milyen gyakran találkozik Ön a barátaival?
- Milyen gyakran veszi fel a kapcsolatot háztartáson kívül élő rokonaival (telefonon, interneten, SMS-ben, levélben stb.)?
- Milyen gyakran veszi fel a kapcsolatot barátaival (telefonon, interneten, SMS-ben, levélben stb.)?

A négy elemi változó megoszlása a népességben a következő volt:

1. táblázat

A rokonokkal és barátokkal való személyes találkozás és távkapcsolat gyakorisága (érvényesen válaszolók⁵, %)

	Rokonokkal találkozás	Rokonokkal távkapcsolat	Barátokkal találkozás	Barátokkal távkapcsolat
naponta	16,5	18,6	19,7	17,9
hetente	33,1	36,1	33,1	34,9
havonta többször	21,6	20,8	20,8	20,2
havonta	18,1	13,6	16,3	12,4
évente egyszer	9,4	5,7	8,1	5,4
soha	1,2	5,2	2,0	9,1
ÖSSZESEN	100,0	100,0	100,0	100,0
N	15 559	15 562	14 840	15 020

Forrás: EU-SILC, 2015, magyarországi adatok, saját szerkesztés

⁵ Az összes válaszoló 6 százalékának (944 fő) nem volt rokona, illetve barátja, így nem vonatkozott rá a kérdés. A rokonok hiányát jóval kisebb arányban jelezték a válaszadók (154 fő, 1 százalék), mint a barátok hiányát (859 fő, 6 százalék), 68 főnek pedig sem rokona, sem barátja nem volt. A rokonok hiánya leginkább a 60 év felettiek, a maximum 8 osztályt végzettek, a fővárosi és annak környékén élők, a munkanélküliek, a közepes vagy rossz egészségi állapotúak, az özvegyek, a mindennapi tevékenységében akadályozott háztartástaggal bírók, a súlyos anyagi deprivációban érintett háztartások lakói válaszadók körében volt gyakoribb. A baráttal nem rendelkezők jellemzően idősebb, alacsonyabb iskolai végzettséggel bíró nyugdíjas, özvegy nők, ami egybevág a korábbi kutatások eredményeivel (lásd például Albert – Dávid 2007), és felhívja a figyelmünket arra, hogy a „barát” szó jelentése bizonyos csoportokban még mindig szigorú társadalmi normák által övezett.

KÖZELKÉP

Látható, hogy a négyféle kapcsolatváltozó mentén nem igazán látható érdemi eltérés az érvényesen válaszolók megoszlását tekintve. A válaszadók körülbelül fele legalább hetente tartja a kapcsolatot rokonaival, barátaival, legyen szó személyes vagy távolsági kapcsolattartási formáról.

Az elemzés következő lépésében az 1. táblázatban szereplő négy elemi változót átalakítottuk úgy, hogy az egyes kategóriák éves szinten fejezzék ki az adott találkozási forma gyakoriságát (lásd Sik 1994, 2020b). A kategóriák átalakítása a következő skálatranszformációt követte: naponta = 350 nap; hetente = 200 nap; havonta többször = 40 nap; havonta = 15 nap; ritkábban = 8 nap; soha = 0 nap.⁶

Az így létrehozott változók, bár továbbra is ordinális mérési szintűek maradnak, azonban skálává transzformált formájukban jobban kezelhetők magas mérési szintű változókként. A megoszlások hasonlósága (1. táblázat) miatt nem meglepő, hogy az átlagos kapcsolatintenzitás mértéke is közel azonos a négy kapcsolattartási forma mentén. A rokonokkal való távkapcsolati és a barátokkal való személyes találkozás intenzitása mentén nincs érdemi eltérés a mintában (évente 147, illetve 148 nap). Ennél valamivel alacsonyabb a barátokkal való távkapcsolat (évente 143 nap), illetve a rokonokkal való személyes találkozás mértéke (évente 136 nap). Összességében tehát az elvileg lehetséges maximális 1400 alkalom/év mennyiségből, ha összeadjuk a négy elemi kapcsolatváltozón felvett átlagokat, átlagosan évente 574 alkalommal kerülnek kapcsolatba a válaszadók, ami a lehetséges maximum 41 százaléka.

Különbségek a kapcsolatstruktúra elemi összetevői mentén

Az elemi változók mentén való kapcsolatstruktúra-eltérések vizsgálata során kihasználtuk azt a tényt, hogy a transzformáció eredményeképpen a változók azonos skálán (évenkénti alkalmak száma),⁷ jelen esetben egy 0–350-es skálán, vannak mérve.

Ahogy az a szakirodalmi áttekintésből is kiderült, a korábbi kutatások számos tényezőt azonosítottak, amelyek hatással lehetnek az egyének kapcsolataira. Azokat a változókat, amelyek mentén különbségeket feltételezünk a kapcsolati változóknak, a következőképpen csoportosíthatjuk.

⁶ Az ordinális kategóriák konkrét találkozási gyakoriságokká való transzformálásának validálásához Huszti (2016) network-naplóval kapott kapcsolattartási eredményeit használtuk fel.

⁷ A skálatranszformáció után az új, 0–350-es skálán vett elemi változók mértékegysége szigorú értelemben nap, azaz egy évben átlagosan hány napon lépett kapcsolatba adott csoport tagjával adott módon a válaszadó. Ha azonban ezeket összegezzük, a mértékegység „alkalom”/évre módosul, ahol egy nap maximum négy alkalommal léphet kapcsolatba valaki, hiszen típusonként napi egy kontaktálás a maximum. Az alkalom/év mértékegység tehát azzal a feltétellel értendő, hogy kapcsolattípusonként maximum egy kapcsolatfelvételt rögzíthet a változó.

KÖZELKÉP

1. *Szociodemográfiai változók*: nem, kor, lakóhely jellege, gazdasági aktivitás.
2. *Anyagi helyzet (személyes)*: személyes pénzbeli bevételek (jövedelem, nyugdíj, ösztöndíj stb.) mennyisége.
3. *Kulturális tőke*: iskolai végzettség.
4. *Saját vagy családtag egészségi állapotából fakadó korlátozottság*: szubjektív egészségi állapot, betegség miatt akadályozott családtagja van-e.
5. *Háztartás-összetétel*: van-e társa, családi állapot, háztartás összetételének típusa, háztartáslétszám, 14 éven aluli van-e a háztartásban.
6. *Kapcsolat másokkal*: van-e, akihez segítségért folyamodhat; van-e közéleti aktivitása; Magyarországon született-e vagy sem; a háztartás valamilyen anyagi transzferkapcsolatban áll-e más háztartással.
7. *A háztartás anyagi helyzete*: egy főre jutó bevétel, a háztartás szubjektív anyagi helyzete, a háztartás anyagi depriváltsága, a háztartás szegénységi kockázatnak kitett-e.

Az említett magyarázó változók kategóriáit és a minta megoszlását a melléklet 1. táblázata tartalmazza.

Elsőként azt vizsgáljuk meg, hogy az elemi kapcsolattartási gyakoriságváltozók átlagai mely háttérváltozók esetén mutattak érdemi eltérést. A nagy mintaelemszám miatt gyakorlatilag állandóan szignifikáns⁸ különbségeket találunk a háttérváltozók kategóriáiból képzett csoportok között, így figyelmünket először a különbség mértékét kifejező asszociációs mérőszám, a 0 és 1 közötti elméleti értéket felvevő *eta* felé fordítjuk. Minél nagyobb az *eta* értéke, annál markánsabb eltérések látszódnak az adott változó mentén az adott elemi kapcsolatváltozó átlagát tekintve. A 2. táblázatban látható hőtérkép segítségével mutatjuk meg, hogy mely változók mentén rajzolódott ki a legélesebb különbségek a csoportátlagokban. A sötétzöldtől a sötétpirosig tartó árnyalatok az asszociáció hiányától a relatíve legerősebb asszociációig terjednek. Minél inkább a piros szín felé hajlik egy cella háttere, annál erősebb az adott háttérváltozó és a kapcsolati változó közti asszociáció.

⁸ Nemcsak 95%-os, hanem 99,9%-os megbízhatósági szinten értelmezve is.

KÖZELKÉP

2. táblázat. A kapcsolati változók adott változó mentén vett csoportátlagai közti különbség mértéke (eta, a rokonokkal való találkozás mentén kalkulált eta-értékek alapján csökkenő sorrendbe rendezve)⁹

VÁLTOZÓ	Rokonokkal találkozás	Rokonokkal távkapcsolat	Barátokkal találkozás	Barátokkal távkapcsolat
lakóhely	0,190	0,079	0,159	0,098
ht. összetételének típusa	0,094	0,115	0,196	0,213
családi állapot	0,086	0,065	0,346	0,335
ht.-közi kapcsolat	0,076	0,013	0,071	0,000
iskolai végzettség	0,070	0,140	0,141	0,142
segítséget jelentő kapcsolata van-e	0,070	0,093	0,06	0,080
határon túli	0,070	0,044	0,025	0,000
gazdasági aktivitás	0,065	0,071	0,256	0,264
korcsoport	0,060	0,065	0,361	0,394
nem	0,058	0,099	0,060	0,000
jövedelmi ötödök	0,051	0,100	0,217	0,195
ht.-létszám	0,044	0,088	0,083	0,059
egészségi állapot	0,039	0,078	0,202	0,293
van-e társa	0,038	0,045	0,054	0,049
egy főre jutó ht.-i bevétel, ötödök	0,035	0,136	0,107	0,086
közéleti aktivitása van-e	0,034	0,086	0,086	0,110
14 éven aluli gyerek a ht.-ban	0,032	0,048	0,226	0,160
ht. anyagi depriváltsága	0,022	0,123	0,037	0,108
ht. szegénységi kockázatnak kitett-e	0,017	0,100	0,065	0,059
ht. szubjektív anyagi helyzete	0,000	0,074	0,134	0,100
akadályozott családtag van-e	0,000	0,000	0,032	0,027

Forrás: EU-SILC, 2015, magyarországi adatok, saját szerkesztés

Megjegyzés: ha az eta = 0, nincs érdemi eltérés a csoportátlagok között (F-próba $p > 0,05$)

Összességében elmondható, hogy a rokonokkal való találkozás és távolsági kapcsolattartás mentén jellemzően kisebb különbségek voltak láthatóak a különböző szociodemográfiai csoportok között, mint a barátokkal való kapcsolattartás esetén: a rokoni kapcsolattartás intenzitásában legfeljebb gyenge (0,2 alatti eta) különbségeket találhatunk, azaz ebben a tekintetben a szociodemográfiai csoportok meglehetősen hasonlítanak egymáshoz, a rokoni kapcsolattartás intenzitása a különböző csoportokon átívelően többnyire a konstanshoz közelít. Ezzel szemben a baráti kapcsolatok tekintetében nagyobb diverzitás látszik, továbbá azonosíthatók azok a változók, amelyek mentén jelentősebb mértékben eltér a barátokkal való kapcsolat-

⁹ *Megjegyzés:* ha az eta = 0, nincs érdemi eltérés a csoportátlagok között (F-próba $p > 0,05$).

KÖZELKÉP

tartás intenzitása. Itt is jól kivehető, hogy a legmarkánsabb eltérés a korcsoportok között figyelhető meg. A 3. táblázat a korcsoportok mentén mutatja be a csoportát-
lagok közti eltéréseket.

3. táblázat. A kapcsolati változók átlaga a kérdezett korcsoportja szerint
(nap/év, átlag [standard hiba])

	Rokonokkal találkozás	Rokonokkal távkapcsolat	Barátokkal találkozás	Barátokkal távkapcsolat
16–29 évesek	131 (2,2)	153 (2,3)	232 (2,2)	229 (2,2)
30–44 évesek	136 (2,1)	160 (2,0)	149 (2,0)	160 (2,0)
45–59 évesek	128 (1,9)	140 (1,9)	120 (1,9)	114 (1,7)
60+ évesek	147 (1,9)	143 (1,9)	106 (1,8)	94 (1,7)
N	15 447	15 450	14 728	14 908
eta	0,060	0,065	0,361	0,394

Forrás: EU-SILC, 2015, magyarországi adatok, saját szerkesztés

A korosztályi eltérések esetén a töréspont kevésbé a kapcsolattartás módjában (személyesen, távkapcsolati formában), mint inkább a kapcsolattartás irányában fe-
dezhető fel: nem meglepetés, hogy a fiatalok kapcsolattartási struktúrájában a ba-
ráti kapcsolatok jóval erőteljesebben jelennek meg, mint az idősebbeknél, míg az
idősebbek esetén a rokoni kapcsolatok a döntők, bár ezek dominanciája nem akkora,
mint a fiatalok esetén a baráti kapcsolatoké. Hasonlóan erős eltérések láthatók a
barátokkal való kapcsolattartás tekintetében a családi állapot és a gazdasági akti-
vitás mentén, ezekről a változókról azonban tudjuk, hogy igen szoros kapcsolatot
mutatnak a korról. Azaz feltehető, hogy a két dimenzióban látott közepes erősségű
kapcsolat igazából a kor rejtett hatásának köszönhető.

Ezért is célszerű többváltozós elemzési eszközökkel megvizsgálni azt, hogy rész-
ben túllépve immáron az elemi változók szintjén, hogyan alakul a különféle háttér-
változók önálló hatása a kapcsolatintenzitás összetett mutatójára, továbbá a kap-
csolatstruktúra két indikátorára: a rokoni kapcsolatokhoz tartozó intenzitás és a
személyes találkozáshoz kapcsolódó intenzitás arányaira. A rendelkezésünkre álló
többváltozós statisztikai elemzési eszközök közül a többváltozós lineáris regresszi-
ós elemzéssel vizsgáljuk meg az együtt járásokat a feltárára és jellemzésre használt
háttérváltozók, valamint a kimenetként értelmezett kapcsolati változók között.¹⁰

¹⁰ Itt térünk ki röviden arra a módszertani dilemmára, ami arról szól, hogy az EU-SILC adatfelvétel
során az egyéni esetek között nem minden esetben teljesül az a kritérium, hogy a mintába került esetek
egymástól függetlenek. Az EU-SILC kutatás ugyanis háztartási adatfelvétel, a kiválasztott háztartás min-
den 15 éven felüli tagjával készül egyéni szintű kérdőív. Azaz a mintába került esetek a háztartási szintű

KÖZELKÉP

Többváltozós lineáris regressziós modellek

Ahogy az korábban már bemutattuk, alapvetően hét különböző csoportba tudjuk sorolni azokat a háttérváltozókat, amelyekről azt feltételezzük, hogy együtt járást mutatnak az összesített kapcsolatintenzitást mérő változóval.¹¹ Az elemzésünkben, összhangban a szakirodalommal, kitüntetett figyelmet fordítunk a kérdezett korának a kapcsolati mutatókkal való együtt járására, valamint arra, hogy az esetleges együtt járás mértékét mérsékeli vagy épp erősíti valamilyen, a modellbe bevont egyéni vagy háztartási szintű változó. Vagy ugyanez megfordítva: egy adott egyéni vagy háztartási szintű háttérváltozó és a kapcsolati változók közti együtt járás mértékén módosít-e, és ha igen, milyen irányba az életkor. Ezeket a kérdéseket interakciós tagok segítségével vizsgáljuk meg.

A kapcsolat intenzitása

Elsőként bemutatjuk, hogy a modellbe bevont változók hogyan korrelálnak a teljes kapcsolatintenzitást mérő változóval, azaz milyen erős köztük az együtt járás úgy, hogy egyelőre még nem tisztítjuk meg ezeket az egyedi hatásokat a többi háttérváltozó megbújó lehetséges hatásaitól. A Pearson-féle korrelációs együtthatók abszolút értéke mentén kirajzolódó csökkenő sorrendben (melléklet, 2. táblázat) visszaköszön az az alapvetés, miszerint a kapcsolatok mennyiségének korral való együtt járása messze nagyobb, mint más bevont változókkal, miközben még ez a mérték is abszolút értékét tekintve inkább gyengének ($< |0,3|$) mondható. Két olyan változót találtunk, amelyek nem mutattak lineáris együtt járást az összkapcsolatot mérő változóval: az, hogy a kérdezett dolgozik-e vagy sem, és az, hogy van-e más akadályozott, vele együtt élő családtag.

A következő lépésben a háttérváltozók együttes hatását vizsgáltuk, bevonva e változók korral való interakcióit is (4. táblázat). Az első modellben (Modell 0.) egyedül a kérdezett korát vontuk be magyarázó változóként, hogy lássuk a kor önálló hatását.

egységbe ágyazottak. Emiatt meg kell fontolni, hogy lineáris regresszió helyett többszintű modellezéssel (lásd például Koltai 2013) vizsgáljuk meg az együtt járásokat. Ezt végül azért vetettük el, mert a háztartások jelentős része egyszemélyes (31 százalék), amelyeken belül a belső variancia nem értelmezhető, másrészt a maradék háztartásokon belül nincs elégséges eset ahhoz, hogy az esetek magasabb szintű egységbe való ágyazottságát modellezhessük (lásd például szembeállítva azzal, amikor az esetek országba ágyazhatók).

¹¹ A korábban felsorolt háttérváltozók között részben egyszerűsítéssel (adatredukcióval), részben néhány eredeti változó kétkategóriássá tételével igyekeztünk a regressziós modellbe bevont változók számát csökkenteni és egyszerűbbé tenni. A háztartás anyagi helyzetét a felsorolt négy elemi változó helyett egy összetett változóval, egy főkomponenssel mérjük. A lakóhelyet, az iskolai végzettséget, a gazdasági aktivitást kétértékű dummy változó formájában vontuk be a modellekbe. A családi állapotot és a háztartás típusát mérő változókat pedig a társsal való rendelkezést és a 14 éven aluli gyerek számát mérő változókkal váltjuk ki.

KÖZELKÉP

Ezt követően a következőbe (Modell 1.) a kor mellett bevonásra került a többi, egyéni szinten mért vagy azon értelmezett háttérváltozó is, ezt bővítette tovább a Modell 2., ahol már az interakciós hatások is bevonásra kerültek. A Modell 3.-at a háztartási szintű változókkal is bővítettük, az utolsó modell (Modell 4.) pedig a háztartási és úgynevezett cross-level (egyéni \times háztartási) interakciókat is tartalmazza. A modellekben a standardizált regressziós együtthatókat tüntetjük fel, félkövérrel szedve a 95 százalékos megbízhatósági szinten szignifikáns együtthatókat, és csak azokat a változókat és interakciós tagokat tüntettük fel, amelyek legalább egy modellben szignifikánsnak bizonyultak. A teljes modell a melléklet 3. táblázatában található.

4. táblázat. A kapcsolatintenzitás lineáris regressziós modellje, standardizált regressziós együtthatók, N = 14 653

	Modell 0.	Modell 1.	Modell 2.	Modell 3.	Modell 4.
Intercept	572,134	742,013	628,312	706,110	703,207
EGYÉNI VÁLTOZÓK (magasabb érték jel.)					
nem (nő)		0,041	0,051	0,051	0,052
életkor [centrálva]	-0,263	-0,277	-0,486	-0,477	-0,336
diplomás (igen)		0,042	0,043	0,010	0,012
Bp.-en és vonzaskörzeté- ben lakik (igen)		-0,108	-0,108	-0,124	-0,121
van társa (igen)		-0,055	-0,040	-0,032	-0,011
14 éven aluli gyerek száma (+: több)		-0,031	-0,039	0,036	0,061
dolgozik (igen)		-0,061	-0,041	-0,045	-0,035
egyéni bevétel [ln]		0,011	0,079	0,031	0,023
rossz az egészségi állapota (igen)		-0,023	-0,035	-0,014	-0,008
van-e, akihez segítségért fordulhat (nincs)		-0,078	-0,071	-0,063	-0,064
közéletileg aktív (igen)		0,081	0,083	0,080	0,078
Mo.-on született-e (nem)		-0,043	-0,040	-0,040	-0,041
más ht.-sal transzferkap- csolat (igen)		0,054	0,050	0,039	0,041

KÖZELKÉP

EGYÉNI INTERAKCIÓK					
kor * nem			0,070	0,073	0,068
kor * társ			0,030	0,046	0,053
kor * gyerek			-0,031	-0,018	0,044
kor * jövedelem			0,209	0,136	0,088
kor * akadályozott ht.-tag			0,017	0,010	0,022
kor * közéleti aktivitás			0,023	0,023	0,023
kor * Mo.-on született-e			0,021	0,019	0,019
HÁZTARTÁSVÁLTOZÓK					
háztartás anyagi helyzete (+: jó)				0,111	0,119
háztartáslétszám (+: több)				-0,101	-0,126
HT. ÉS CROSS-LEVEL INTERAKCIÓK					
kor * háztartáslétszám					-0,144
Korrigált R ²	6,90%	11,20%	12,00%	13,30%	13,70%

Forrás: EU-SILC, 2015, magyarországi adatok, saját szerkesztés

Az életkor negatív előjelű hatása a kapcsolatok mennyiségére még a bevont változók kontrollja mellett is érvényesül, azaz az idősebbek kapcsolatdeficitje a strukturális különbségek figyelembevételét követően is fennáll. Ugyanígy igaz marad a többi változó hatásának kivonása után, hogy a nők átlagosan több összkapcsolattal bírnak, mint a férfiak. A diplomások kapcsolattöbblete egészen addig él, amíg be nem vonjuk a háztartási jellemzőket: az azonos anyagi helyzetben lévő és azonos létszámú háztartásokban élők esetén a diploma nem eredményez több, intenzívebb kapcsolatot rokonokkal és barátokkal. A fővárosban és a környékén élők körében viszont tartósan kimutatható a kapcsolatdeficit azokhoz képest, akik máshol élnek. Ugyancsak kevesebb kapcsolatuk van átlagosan azoknak, akik dolgoznak, illetve azoknak is, akik nem Magyarországon születtek. A közéleti aktivitás magasabb átlagos kapcsolatintenzitással jár együtt. Ugyancsak megfigyelhető, hogy több kapcsolata van azoknak, akik olyan háztartásban élnek, amely más háztartásokkal valamilyen anyagi transzfer kapcsolatban áll. Megerősítést nyert az is, hogy az alacsonyabb kapcsolatintenzitás együtt jár a külső segítségforrás hiányával.

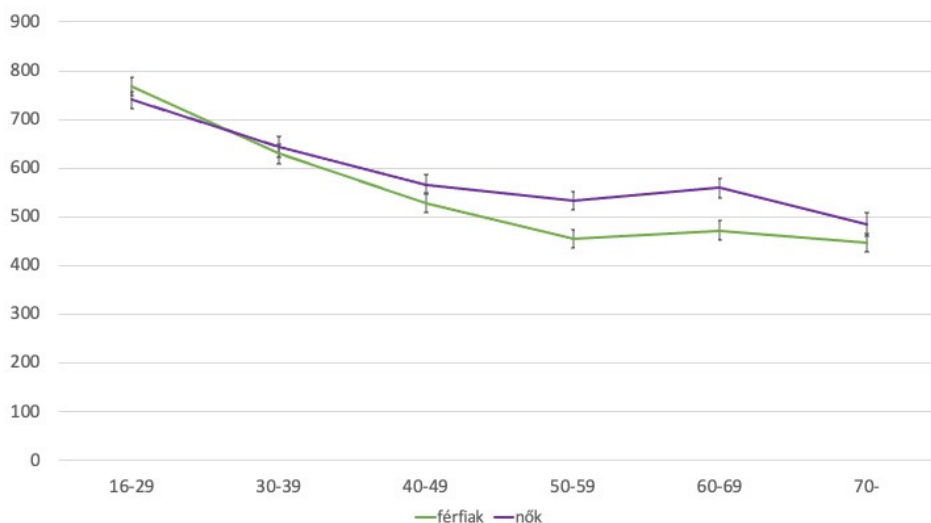
Az egyik legérdekesebb eredmény a 14 éves aluli gyerek hatásához kapcsolódik. A háztartási változók bevonásáig a gyerekek száma negatív együtt járást mutatott

KÖZELKÉP

a kapcsolatokra, ha azonban azonos anyagi helyzetű és azonos létszámú háztartásokat vetünk össze, minél több ebből a 14 éven aluli gyerek, átlagosan annál több kapcsolata van az ott élőknek. A gyerekek száma ugyanis a rossz anyagi helyzettel jár együtt, így ha ennek a hatását kiszűrjük, akkor megfordul az együtt járás iránya. Hasonlóan figyelemre méltó a társsal és társ nélkül élők kapcsolatösszegében látható, sokáig kitartó különbség: egészen a legutolsó modellig úgy tűnt, hogy a társsal élők körében alacsonyabb az átlagos kapcsolatösszeg, mint a társ nélkül élők körében. Mivel azonban a társsal rendelkezés korról és háztartáslétszámmal is összefüggő jelenség, ezért ennek a két utóbbi változónak az interakciója legyengítette a társsal való rendelkezés parciális hatását. Hasonló gyengülés következtében oldódott fel a negatív előjelű együtt járás az egészségi állapot és a kapcsolatintenzitás között: a rossz egészségi állapottal egészen a háztartási változók bevonásáig járt együtt a szignifikánsan alacsonyabb kapcsolatintenzitás. A rosszabb egészségi állapotúak rosszabb helyzetű és kisebb méretű háztartásokban laknak, ezek önmagukban csökkentik a kapcsolatintenzitást (lásd az önálló hatásukat), és amint ezeket a tényezőket is figyelembe vesszük, önmagában a rossz egészségi állapotnak már nem marad szignifikáns tere tovább csökkenteni a kapcsolatintenzitást.

A kornak más változókkal vett interakciói közül azok, amelyek szignifikánsak, mind egy irányba mutatnak: az a mintázat, miszerint a korról előrehaladva csökken a kapcsolatok intenzitása, valamivel mérsékeltebben jelenik meg a nők (lásd 1. ábra), a társsal rendelkezők, a kisgyerekekkel együtt élők, a magasabb jövedelműek, a közéletben aktívabbak körében.

1. ábra. A kapcsolatintenzitás átlaga korcsoportonként férfiak és nők körében, N = 14 745

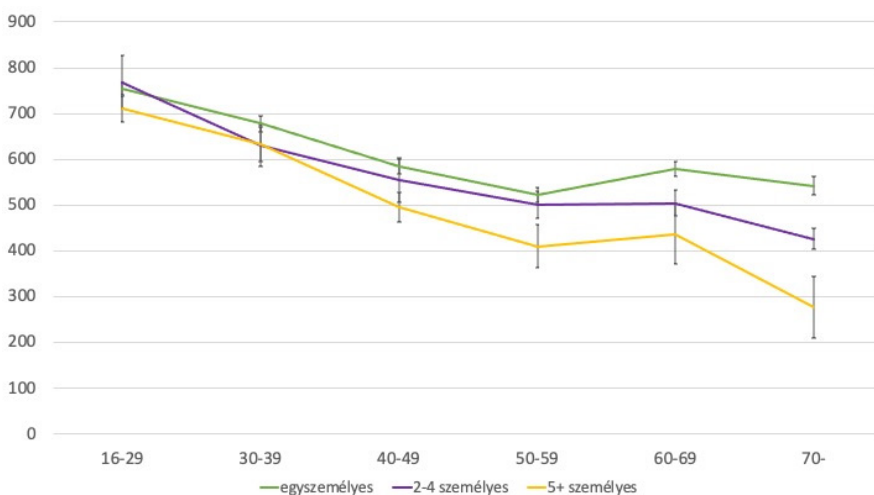
Forrás: EU-SILC, 2015, magyarországi adatok, saját szerkesztés

KÖZELKÉP

Másképp megfogalmazva: a kor előrehaladtával egyre élesebbé válnak az előbb említett változók mentén a kapcsolatintenzitásban látható különbségek, azaz az idő-södéssel nő az adott tényező mentén értelmezhető gap (ahogyan ez az 1. ábrán is lát-ható). A várakozásoknak némiképp ellentmond, hogy a kor kapcsolatritkító hatása azok körében is mérsékeltebb, akikkel együtt él egészségi állapota végett akadályo-zott családtag. Továbbá, a nem Magyarországon születettek kapcsolatgyengése az idősebbek körében mérsékeltebb, mint a fiataloknál. Itt az lehet a magyarázat, hogy a fiataloknak kevesebb idejük volt kapcsolatokat kiépíteni Magyarországon, mint az idősebb, határon túl született válaszadóknak.

A háztartáslétszám növekedésével a kapcsolatok (ne feledjük, hogy a háztartá-son kívüli kapcsolatokra vonatkoznak az elemi kérdések) intenzitása gyengül, az idő-södés ezt az együtt járást pedig felerősíti: idősebbek körében a háztartáslétszám növekedése még jobban leszűkíti a külső kapcsolatokat, mint a fiatalabbak esetében (2. ábra). Ez összhangban áll azokkal a megállapításokkal, melyek kiemelik, hogy a szelekciós hipotézisnek és a multiplexitásnak megfelelően az idő-södéssel nemcsak a kapcsolati háló szűkülése következik be, hanem a kapcsolatok jellege is sajátos képet mutat azok instrumentálizáltsága tekintetében: azokra a kapcsolatokra szűkül le a háló, melyek a leginkább számítanak affektív és segítségi erőforrásuk erejét tekintve (Albert 2016, Wellman 1992, idézi Utasi 2011: 139). Egy többtagú háztartásban élő idős esetében érthető, ha a kapcsolata sokkal erőteljesebben szűkül le a vele élőkre, és a háztartáson kívül már sokkal kevesebb kapcsolata lesz, külső kapcsolatait tekintve izoláltabb, mint a kisebb méretű háztartásokban élő idős társai.

2. ábra. A kapcsolatintenzitás átlaga korcsoportonként a háztartáslétszám függvényében, N = 14 745

Forrás: EU-SILC, 2015, magyarországi adatok, saját szerkesztés

KÖZELKÉP

A kapcsolatok iránya

A kapcsolatstruktúra vizsgálata során azt nézzük, hogy a különböző háttérváltozók mentén miképpen alakul a rokoni kapcsolatokhoz tartozó kapcsolatintenzitási arány, röviden, a rokoni kapcsolatok aránya. A rokoni kapcsolatokra szűkülő kapcsolati struktúrák pont azokat a kapcsolatokat nélkülözik, amelyek a különböző társadalmi miliók között áthidaló, összekötő jellegűek, és nagyobb eséllyel hordozzák a strukturális pozícióváltoztatás lehetőségét. A rokoni kapcsolatokra szűkülés pedig erősen összefügg ismételten a korrallal: a kapcsolati háló időszórással való szűkülése jellemzően a rokoni kapcsolatok túlsúlyát eredményezi (Albert 2016).

A korrelációk elemzése (melléklet 2. táblázat) arról tanúskodik, hogy míg a kor-nak kitüntetett szerepe van a rokoni kapcsolatok arányának alakulásában, addig a többi háttérváltozónak gyenge vagy elhanyagolható az együtt járása a rokoni kapcsolatok arányával.

Lássuk ezután, hogy ha kontroll alatt tartjuk a háttérváltozók egymásra gyakorolt hatását, mely változók mutatnak együtt járást a rokoni kapcsolatok arányával (5. táblázat). Továbbra is csak azokat a változókat tüntetjük fel, amelyek legalább egy modellben szignifikánsnak bizonyultak¹². A teljes modell a melléklet 4. táblázatában található.

5. táblázat. A rokoni kapcsolatok arányának lineáris regressziós modellje, standardizált regressziós együtthatók, N = 14 649

	Modell 0.	Modell 1.	Modell 2.	Modell 3.
Intercept	50,705	41,729	44,163	47,244
EGYÉNI VÁLTOZÓK (magasabb érték jel.)				
neme (nő)		0,089	0,077	0,078
életkor [centrálva]	0,359	0,303	0,440	0,403
diplomás (igen)		0,017	0,017	0,003
Bp.-en és vonzaskörzetében lakik (igen)		-0,099	-0,099	-0,106
van társa (igen)		0,154	0,154	0,169
14 éven aluli gyerek száma [+: több]		0,068	0,032	0,091
dolgozik (igen)		-0,033	-0,041	-0,039
egyéni bevétel (ln)		0,048	0,027	0,011

¹² A kapcsolatintenzitás modelljeihez képest itt eggyel kevesebbet tüntettünk fel, aminek az az oka, hogy a Modell 4. nem különbözik a Modell 3.-tól.

KÖZELKÉP

	Modell 0.	Modell 1.	Modell 2.	Modell 3.
rossz az egészségi állapota (igen)		0,024	0,018	0,023
közéletileg aktív (igen)		-0,034	-0,035	-0,035
Mo.-on született-e (nem)		-0,020	-0,021	-0,020
más ht.-sal transzferkapcsolat (igen)		0,077	0,078	0,069
EGYÉNI INTERAKCIÓK				
kor * diplomás			-0,030	-0,025
kor * társ			-0,054	-0,039
kor * gyerek			-0,034	-0,021
kor * jövedelem			-0,051	-0,066
kor * közéleti aktivitás			-0,021	-0,022
HÁZTARTÁSVÁLTOZÓK				
háztartáslétszám (+: több)				-0,092
háztartás anyagi helyzete (+: jó)				0,031
Korrigált R ²	12,90%	18,40%	18,80%	19,20%

Forrás: EU-SILC, 2015, magyarországi adatok, saját szerkesztés

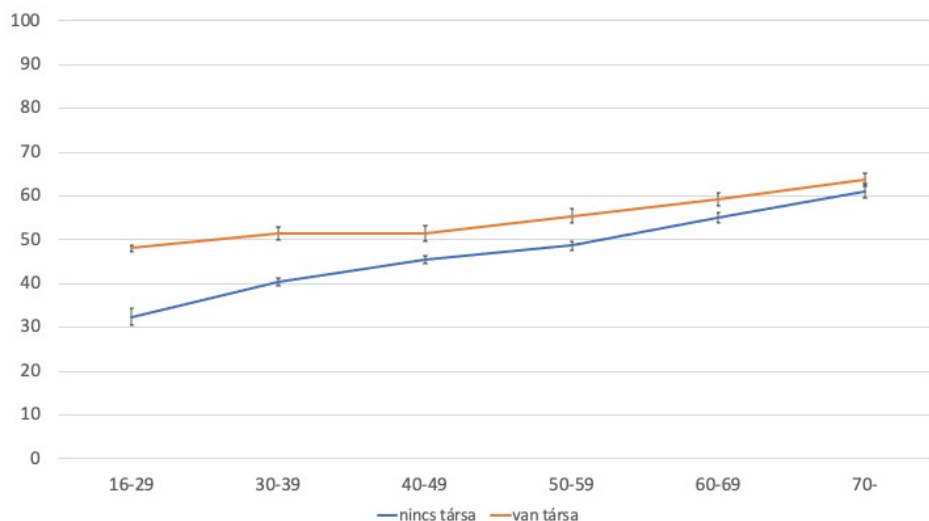
A kor önmaga közel 13 százalékban magyarázza meg a rokoni kapcsolatarány heterogenitását a mintában, ami figyelemre méltó mennyiség. Ez is mutatja, hogy a kor meglehetősen jelentős együtt járást mutat a rokoni kapcsolatok arányával. A folyamat mögött, ahogyan azt korábban a korcsoportok mentén való részletes elemzésből láthattuk, a rokoni kapcsolatok intenzitásának stabilitásával egyidejűleg a baráti kapcsolatok intenzitásának gyengülése áll. A nők, a társal élők, a 14 éven aluli gyerekekkel élők átlagosan nagyobb arányban számoltak be rokoni kapcsolatokról. Azok, akiknek a háztartása más háztartással anyagi transzfer kapcsolatban áll, szintén nagyobb arányban rendelkeznek rokoni kapcsolatokkal. A fővárosban és annak környékén élők, a bér munkát végző válaszadók, a közéletben aktívak és azok, akik nem Magyarországon születtek, átlagosan kisebb arányban rendelkeznek rokoni kapcsolatokkal. A háztartási szintű változók közül a háztartáslétszám növekedésével csökken, az anyagi helyzet javulásával nő a rokoni kapcsolatok aránya.

Az interakciós hatások közül csupán pár mutat szignifikáns hatást. Azt a mintázatot, miszerint a korrall átlagosan nő a rokoni kapcsolatok aránya, mérsékeli a diploma megléte, a társal élés, és az is, ha valaki aktív a közéletben. Másik irányból megközelítve, attól függően, hogy a szignifikáns interakciós tagok háttérváltozó té-

KÖZELKÉP

nyezője milyen irányú együtt járást mutat a rokoni kapcsolatok arányával, az idősebb és gyengébbé is teheti a különbségeket a rokoni kapcsolatok arányában. A társ megléte például idősebb korban kevésbé számít a rokoni kapcsolatok arányában, mint fiatalabb korban (3. ábra).

3. ábra. A rokoni kapcsolatok arányának (%) átlaga korcsoportonként a társaló rendelkezés függvényében, N = 14 628

Forrás: EU-SILC, 2015, magyarországi adatok, saját szerkesztés

A kapcsolattartás módja

A kapcsolatstruktúra másik jellemzője, hogy személyes vagy távkapcsolat jellemzi inkább az egyén kapcsolatait. A személyes kapcsolatok aránya gyenge együtt járást mutat a magyarázó változókkal (melléklet, 2. táblázat). A legerősebb együtt járás a háztartás anyagi helyzetével és a lakóhellyel figyelhető meg, itt tehát megtörik a korábban látott dominanciája. Előbbre tört ugyanakkor a lakóhely: mind relatív, mind abszolút értelemben is fontosabb tényezőnek tűnik a kapcsolattartás módját tekintve, vagyis hogy valaki inkább személyesen vagy távolról tart kapcsolatot a rokonaival és barátaival.

Az együttthatókból úgy tűnik, hogy a személyes kapcsolattartás inkább azokra jellemző, akik a háttérváltozók mentén a rosszabb státuszú pozíciókba tömörülnek, és ebben a mintázatban csupán a nem és az jelent különbséget, ha valaki az országhatárokon kívül született: a nők és a határon kívülről származók kapcsolataik között

KÖZELKÉP

kisebb a személyes kapcsolatok aránya, mint a férfiak és a Magyarországon születettek körében.

A kapcsolatintenzitáshoz és a rokoni kapcsolatok arányához hasonlóan itt is többváltozós lineáris regressziós modellel vizsgáljuk meg a háttérváltozók egymástól megtisztított, parciális hatásait (6. táblázat).¹³

6. táblázat. A személyes kapcsolatok arányának lineáris regressziós modellje, standardizált regressziós együtthatók, N = 14 649

	Modell 0.	Modell 1.	Modell 2.	Modell 3.
Intercept	50,125	57,531	59,895	54,921
EGYÉNI VÁLTOZÓK (magasabb érték jel.)				
nem (nő)		-0,067	-0,072	-0,072
életkor [centrálva]	0,073	0,085	0,274	0,204
diplomás (igen)		-0,130	-0,131	-0,089
Bp.-en és vonzaskörzetében lakik (igen)		-0,177	-0,177	-0,157
van társa (igen)		-0,071	-0,083	-0,077
14 éven aluli gyerek száma [+ : több]		0,051	0,032	-0,027
dolgozik (igen)		-0,025	-0,030	-0,020
egyéni bevétel (ln)		-0,016	-0,039	0,026
rossz az egészségi állapota (igen)		0,048	0,062	0,029
akadályozott ht.-tag van-e rajta kívül (igen)		0,023	0,023	0,003
Mo.-on született-e (nem)		-0,031	-0,028	-0,028
más ht.-sal transzferkapcsolat (igen)		-0,020	-0,020	-0,012
EGYÉNI INTERAKCIÓK				
kor * nem			-0,028	-0,028
kor * diplomás			-0,029	-0,036
kor * budapesti			-0,010	-0,020
kor * gyerek			-0,031	-0,037

¹³ Ahogy a rokoni kapcsolatok arányát elemző modelleknél, úgy itt is eltekintünk a Modell 4. közlésétől, mivel a Modell 3.-hoz képest nem hordoz többletinformációt. A teljes modell a melléklet 5. táblázatában látható.

KÖZELKÉP

	Modell 0.	Modell 1.	Modell 2.	Modell 3.
kor * dolgozik			0,023	0,007
kor * jövedelem			-0,088	0,024
kor * Mo.-on született-e			0,021	0,023
HÁZTARTÁSVÁLTOZÓK				
háztartáslétszám (+: több)				0,064
háztartás anyagi helyzete (+: jó)				-0,160
Korrigált R ²	0,50%	8,60%	8,80%	10,90%

Forrás: EU-SILC, 2015, magyarországi adatok, saját szerkesztés

A végső modellünk meglehetősen gyengén magyarázza a személyes kapcsolatok arányát: az ezt mérő változó heterogenitásának 10,9 százalékát tudjuk a modellben szereplő háttérváltozókkal és interakciós tagokkal megragadni. A személyes kapcsolatok nagyobb arányban teszik ki az összes kapcsolatot a férfiak, az idősebbek, a diplomával nem rendelkezők, a Budapesten kívül élők, a társsal, illetve gyerekekkel nem rendelkezők, a rossz egészségi állapotúak és a Magyarországon születettek esetében. Az egyéni szintű anyagi helyzettel, státusszal szorosabban összekapcsolódó változók együtt járása a háztartási szintű változók bevonásával megszűnik, vagyis az egyéni változók inkább hordozói voltak a háztartási szintű hatásoknak. A 14 éven aluli gyerek mentén látható együtt járás ugyanazt a mintázatot követi, mint a kapcsolatintenzitás esetén: a háztartási szintű változók bevonásáig pozitív előjelű az együtt járás a gyerekszám és a személyes kapcsolatok aránya között, majd pedig előjelet vált a kapcsolat. Az azonos anyagi helyzetű és létszámú háztartásokban élők között a gyerekek számának növekedése csökkenti a személyes találkozás arányát, a korábbi, ellentétes kapcsolat annak volt köszönhető, hogy a nagyobb létszámú, illetve rosszabb anyagi helyzetű háztartásokban (is) nagyobb a személyes kapcsolatok aránya, ezekben a háztartásokban pedig több a gyerek is.

A szignifikáns interakciós hatások a korábbi modellhez hasonlóan itt is arról tanúskodnak, hogy az időződés személyes kapcsolatarány növelésére gyakorolt hatását a háttérváltozók egy része mérsékeli. Máshonnan nézve, az idősebbek körében a háttérváltozók mentén látható eltérések a személyes kapcsolatok arányát tekintve élesebbek, mint a fiatalabbak esetén.

A kapcsolatstruktúra típusai

Albert és munkatársai (2017) a hazai és nemzetközi kapcsolatstruktúra-modellek és tipológiák áttekintése után három olyan típust tudtak azonosítani, amely szinte minden kapcsolatstruktúra-kutatás során kirajzolódott: az intenzív, sokszínű kap-

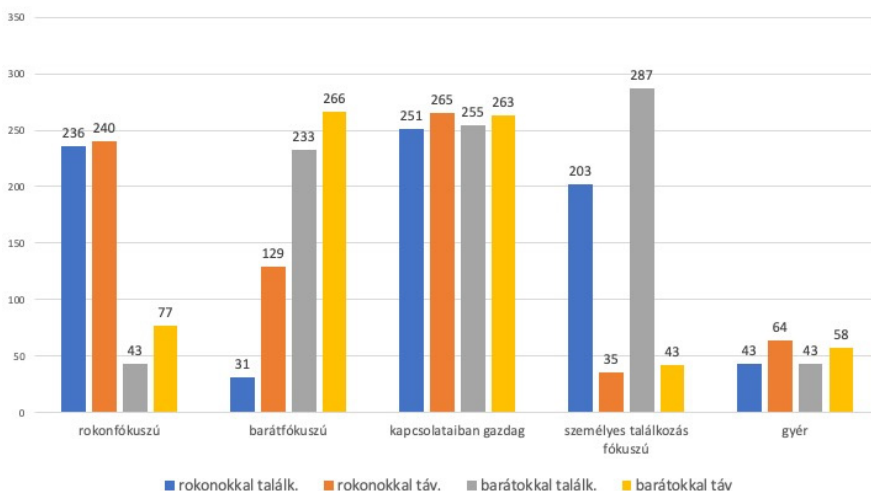

KÖZELKÉP

csolatokkal bírók csoportja; a szinte kizárólag családi-rokoni kapcsolatokkal rendelkezőké; valamint a kapcsolatokban hiányt szenvedők csoportja. Ehhez a csoportosításhoz képest ebben az elemzésben egy cizelláltabb csoportosítással kísérletezünk.

A négy elemi kapcsolatváltozó skálatranszformációt követő változatának segítségével K-means klaszterelemzéssel¹⁴ interpretálható klaszterstruktúrát hoztunk létre, amelyet aztán többdimenziós modellben is elemezhetünk.

A 4. ábra mutatja be a legjobbnak tekintett, ötklaszteres megoldásunkat. A két szélsőséges típus a kapcsolataiban kiegyensúlyozottan gazdag, valamint az igen gyér kapcsolati intenzitással rendelkező klaszterek alkotják. A személyes találkozásokat preferáló klaszterben a távolsági kapcsolattartás elenyésző mértékű, míg a személyes találkozások mértéke a barátok esetében meg is haladja a gazdag, intenzív kapcsolatokkal bírókat tartalmazó klaszter értékét. A barát fókuszú csoporton belül a baráti kapcsolatok átlagosan jóval számottevőbbek, ha a rokonokkal van egyáltalán kapcsolattartás, akkor az jellemzően inkább távolsági formában történik. A rokon fókuszú klaszterbe tartozóknál pedig mindegy, hogy milyen formában, de a rokoni kapcsolattartás a domináns.

4. ábra. A kapcsolatklaszterek középpontjai a klaszterképző változók mentén (érvényesen válaszolók, nap/év, N = 14 745)

Forrás: EU-SILC, 2015, magyarországi adatok, saját szerkesztés

¹⁴ A K-Means klaszterelemzésnél fontos kritérium, hogy a klaszterképző változókon felvett értékeik alapján értelmes és értelmezhető csoportok rajzolódjanak ki, továbbá hogy elégséges esetszámok kerüljenek be az egyes klaszterekbe, és végül hogy a klaszterek mentén a klaszterképző változók szignifikánsan különbözzenek egymástól. Ellenőrizzük továbbá azt is, hogy egyik klaszterképző változó se nyomja rá túlságosan a bélyegét a klaszterstruktúrára, azaz egyik változó klaszterképző ereje se haladja meg legalább kétszeresével a leggyengébben teljesítő klaszterképző változó erejét.

KÖZELKÉP

A klaszterek közül a legnagyobb arányban (35 százalék) a gyér kapcsolatokkal rendelkező csoport található.¹⁵ Az ellenpontot jelentő, kapcsolatokban gazdag válaszadók aránya 25 százalék. A rokon-, illetve a barát fókuszú klaszterek tagjai közel azonos, 15-16 százalékos arányban vannak jelen. A legkevesebben (8 százalék) a személyes találkozás fókuszú válaszadók vannak.

Bináris logisztikus regressziós modellek segítségével jellemeztük a klasztereket abból a szempontból, hogy melyek azok a csoportok, amelyek szignifikánsan nagyobb eséllyel kerülnek be. Kétféle modellt futtattunk, az elsőben csak az egyéni, a másodikban az egyéni mellett a háztartási szintű változók is szerepelnek. Az eredményeket a 7. táblázat tartalmazza, a vastaggal kiemelt esélyhányadosok 95 százalékos megbízhatósági szinten különböznek érdemben 1-től.

¹⁵ Ez tehát valamivel alacsonyabb becslés, mint amit Kmetty és Koltai (2016) adtak, bár eltérő módszerrel közelítettünk, és az viszont egy irányba mutat, hogy mindkét elemzésben ez a kategória adja relatív többséget.

KÖZELKÉP

7. táblázat. A klaszterbe tartozás bináris logisztikus regressziós modellje, esélyhányadosok, N = 14 644

	Rokon fókuszú		Barát fókuszú		Gyér		Kapcsolatgazdag		Személyes találkozás fókuszú	
	Modell 1.	Modell 2.	Modell 1.	Modell 2.	Modell 1.	Modell 2.	Modell 1.	Modell 2.	Modell 1.	Modell 2.
konstans	0,016	0,055	1,535	0,406	0,095	0,192	0,891	0,119	0,122	0,525
EGYÉNI VÁLTÓZÓK (referenciacsoport)										
nem (nő)	1,627	1,617	0,907	0,915	0,875	0,884	1,158	1,149	0,651	0,662
életkor [centrálva]	1,036	1,031	0,957	0,958	1,029	1,032	0,977	0,975	1,004	1,006
diplomás (igen)	1,103	1,042	1,297	1,257	0,905	1,007	1,187	1,024	0,348	0,409
Bp.-en és vonzáskörzetében lakik (igen)	0,68	0,661	2,116	2,140	1,741	1,82	0,461	0,425	0,323	0,329
van társa (igen)	1,664	1,950	0,504	0,483	1,466	1,433	0,983	0,994	0,648	0,674
14 éven aluli gyerekek száma [centrálva]	1,112	1,449	0,849	0,807	1,103	0,971	0,933	1,079	1,288	1,162
dolgozik (igen)	1,028	1,062	0,911	0,91	1,397	1,374	0,962	0,962	0,892	0,891
egyéni bevétel (ln)	1,003	0,996	1,007	1,005	0,994	1,010	1,014	0,998	1,009	1,028
rossz az egészségi állapota (igen)	1,072	1,089	0,692	0,735	1,089	1,015	0,827	0,909	1,269	1,11
akadályozott ht.-tag van-e rajta kívül (igen)	0,916	1,072	1,002	0,972	0,922	0,828	1,025	1,170	1,089	0,988
közéletileg aktív (igen)	1,011	1,013	1,312	1,290	0,579	0,586	1,367	1,330	1,095	1,158
HÁZTARTÁSVÁLTÓZÓK										
egy főre jutó ht.-i bevétel (ln)		0,966		1,101		0,893		1,257		0,84
anyagilag deprivált ht. (igen)		0,85		0,834		1,427		0,649		1,888
háztartáslétszám [centrálva]		0,767		1,086		1,098		0,919		1,03
Nagelkerke R ²	10,1%	11,3%	19,3%	19,7%	10,0%	11,1%	6,5%	8,0%	6,9%	8,8%

Forrás: EU-SILC, 2015, magyarországi adatok, saját szerkesztés

KÖZELKÉP

A kiválasztott néhány magyarázó változó legkevésbé a kapcsolataiban gazdag és a személyes találkozás fókuszú klaszterbe tartozást tudja a legkisebb arányban magyarázni, míg a barát fókuszú csoportba tartozást a leginkább. A *rokon fókuszú* klaszterbe nagyobb eséllyel kerülnek a nők, az idősebbek, a társal rendelkezők, a 14 éven aluliakkal élők, a kisebb településeken élők, a kisebb létszámú háztartásokban élők. Az anyagilag deprivált háztartások tagjai kifejezetten kisebb eséllyel kerültek a rokon fókuszú klaszterbe. A *barát fókuszú* csoport sok tekintetben pont az ellenkezője a rokon fókuszú csoportnak: nagyobb eséllyel kerülnek be a fiatalabbak, a diplomások, a fővárosban vagy a környékén élők, a társnélküliek, a gyerektelenek, a jó egészségi állapotúak, a közéletben aktívabb válaszadók, akik jellemzően kisebb létszámú, és jó anyagi helyzetű háztartások tagjai. A *gyér* kapcsolatokkal rendelkező csoport tagjai nagyobb eséllyel férfiak, idősebbek, fővárosiak vagy főváros környékiek, társal élők, dolgoznak, közéletileg inkább inaktívak, és háztartásuk rosszabb anyagi helyzetű, nagyobb eséllyel deprivált. Ezzel szemben a *kapcsolataikban gazdagok* jellemzően nők, fiatalabbak, kisebb településeken élők, kisgyerekekkel élők, közéletileg aktívak, és nagyobb eséllyel élnek olyan háztartástaggal, aki akadályozott valamilyen tevékenységében. Háztartásuk anyagi helyzete jellemzően jó, deprivált-ságban nem érintettek, a háztartás létszáma pedig inkább kevesebb. A személyes találkozás fókuszúak nagyobb eséllyel férfiak, idősebbek, alacsonyabb iskolai végzettségűek, kisebb településen élők, társnélküliek, ők maguk jobb, de háztartásuk inkább gyengébb anyagiakkal rendelkezik, deprivált és nagyobb létszámú háztartások tagjai.

Összegzés

A tanulmányban arra tettünk kísérletet, hogy a 2015-ös EU-SILC adatfelvétel magyarországi adatai alapján vizsgáljuk meg egyszerű közelítéssel, hogy mi jellemzi a 16 év feletti lakosság kapcsolatintenzitását és kapcsolatstruktúráját. Elmondható, hogy összességében meglehetősen kiegyensúlyozott képet mutat, hogy a rokoni és baráti, személyes és távkapcsolatok típusaiból milyen összetételben áll össze a teljes kapcsolatintenzitás, azonban a teljes minta szintjén látható kiegyensúlyozottság érdemi mértékben annak köszönhető, hogy a társadalmi csoportok között mutatkoznak eltérések a kapcsolattípusok dominanciáját tekintve.

A korábbi hazai (Albert 2016, Kucsera 2012) és nemzetközi kutatásokhoz (Ellwardt 2014) kapcsolódóan ez az elemzés is kimutatta, hogy a kor komoly befolyásoló erővel bír a kapcsolatokra. Mint a tanulmány alátámasztotta, az egyén kapcsolat-hálózatára jellemző változások összefüggést mutathatnak az életciklus hatásokkal is. A fiatal korcsoportokban kialakult kapcsolatok körülbelül a 40-es évekre csökkennek le, és újabb csökkenés a nyugdíjba vonulás környékén következik be.

KÖZELKÉP

A kor kitüntetett szerepe mellett azonban több más változó mentén is érdemi különbségek láthatóak mind az intenzitás, mind a struktúra két vizsgált aspektusa mentén. A kérdezett neme, a kérdezett lakóhelye, a 14 éven aluli gyerekek száma és az, hogy Magyarországon vagy azon kívül született-e valaki is mind befolyásolta a kapcsolatok jellegét, mindezt ráadásul úgy, hogy ezekben a hatásokban már nem érvényesülhetett a többi háttérváltozó hatása, azaz parciális hatásukban voltak képesek a kapcsolatokat befolyásolni.

Elemzésünkben a korábbiakhoz képest mélyebben vizsgáltuk azt, hogy az idősebb előrehaladtával a többi háttérváltozó hatásával mi történik. Az interakciós tagok körében nem tapasztaltunk minden aspektusban ismétlődő mintázatot, de az egyértelmű, hogy az időseddel párhuzamosan élesebbé válik a háttérváltozók jelentős esetében a kategóriák között meglévő kapcsolatintenzitás-különbség, azaz az idősebbek kapcsolatgyakoriságának megosztottsága nagyobb, mint a fiatalabbaké. Ez azt is jelenti, hogy a korábbi megközelítések, melyek az időseket ebből a szempontból homogén tömbként kezelték, felülvizsgálatra szorulnak. A rokoni és a személyes kapcsolatok arányának vizsgálatakor viszont már voltak olyan változók, amelyek mentén élesebb különbségek látszódtak az időseddel párhuzamosan, más esetben viszont pont, hogy eltűntek a korábbi életszakaszban látható kapcsolatstrukturális különbségek.

A nemek közti különbségek korábban ismert mintázatairól való ismereteinket (például hogy a nők körében magasabb a barátokkal nem rendelkezők aránya, lásd Albert 2014: 170) az eredményeink fényében árnyalhatjuk. A kapcsolatintenzitásban látható női előny jellemzően annak köszönhető, hogy a rokoni kapcsolatokban, különösen a rokoni távkapcsolatokban van érdemi előnyük, kapcsolataik között a rokoni kapcsolatok aránya nagyobb részt foglal el, mint a férfiaknál, és ez az előny az életciklus szakaszától függetlenül is kitart.

Fontos eredménye az elemzésnek az is, hogy a háztartás tulajdonságai is befolyásolják a kérdezettek kapcsolati jellemzőit, és ez az egyéni szintű változók egy részére is visszahat, gyengítve vagy teljesen semlegesítve azok hatását. Ez alátámasztja annak a fontosságát, hogy a háztartáson belüli folyamatokra célszerű a korábbinál nagyobb figyelmet fordítani, ha az egyéni kapcsolatok struktúráját vizsgáljuk.

Irodalom

- Albert F. (2014): A férfiak és a nők közti különbségek és hasonlóságok. *Replika*, 85–86, 165–175.
- Albert F. (2016): Az idősek kapcsolathálózati jellegzetességei. *Demográfia* 59(2–3): 173–200. <https://doi.org/10.21543/dem.59.2-3.2>
- Albert F. – Dávid B. (2007): *Embert barátjáról. A barátság szociológiája*. Századvég, Budapest

KÖZELKÉP

- Albert F. – Dávid B. (2015): Mikromilió integrációs megközelítésben: A személyes kapcsolatokra vonatkozó eddigi kutatási eredményeinek áttekintése. *Socio.hu*, (4): 1–11. <https://doi.org/10.18030/socio.hu.2015.4.1>
- Albert F. – Dávid B. – Hajdu G. – Huszti É. (2020): Egocentric Contact Networks of Older Adults: Featuring Quantity, Strength and Function of Ties. *The Sociological Quarterly*, 1–20. <https://doi.org/10.1080/00380253.2020.1787111>
- Albert F. – Dávid B. – Hajdu G. – Gerő M. (2017): Kapcsolathálózati tipológia és társadalmi integráció. In: Kovách I. (szerk.): *Társadalmi integráció: Az egyenlőtlenségek, az együttműködés, az újraelosztás és a hatalom szerkezete a magyar társadalomban*. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézete, Belvedere Meridionale Kiadó, Budapest. 307–330.
- Brashears, M. E. (2011): Small networks and high isolation? A reexamination of American discussion networks. *Social Networks*, 33(4): 331–341. <https://doi.org/10.1016/j.socnet.2011.10.003>
- Cao, J. – Smith, E. B. (2020): Why Do High-Status People Have Larger Social Networks? Belief in Status-Quality Coupling as a Driver of Network-Broadening Behavior and Social Network Size. *Organization Science* 32(1): 111–132. <https://doi.org/10.1287/orsc.2020.1381>
- Ellwardt, L. – Peter, S. – Präg, P. – Steverink, N. (2014). Social Contacts of Older People in 27 European Countries: The Role of Welfare Spending and Economic Inequality. *European Sociological Review*, 30(4): 413–430. <https://doi.org/10.1093/esr/jcu046>
- Gerő M. – Hajdu G. (2015): Az egyéni kapcsolatháló nagysága, heterogenitása és a társadalmi integráció Magyarországon. *Socio.hu*, 4: 12–33. <https://doi.org/10.18030/socio.hu.2015.4.12>
- Hadler, M. – Gundl, F. – Vrečar, B. (2020): The ISSP 2017 Survey on Social Networks and Social Resources: An Overview of Country-Level Results. *International Journal of Sociology*, 50(2): 87–102. <https://doi.org/10.1080/00207659.2020.1712048>
- Huszti É. (2014): A negyedik út. Az egocentrikus kapcsolati háló vizsgálata a „network napló” módszer alkalmazásával. *Socio.hu*, 3: 70–99.
- Huszti É. (2016): *Megismer-hetem. A személyes kapcsolathálózat feltárásának új formája: Kapcsolati napló*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen
- Kmetty Z. – Koltai J. (2016): Státuszjelérés, társas támogatás, társadalmi törésvonalak. *Socio.hu*, 3: 1–21. <https://doi.org/10.18030/socio.hu.2016.3.1>
- Kmetty Z. – Koltai J. (2018): Társadalmi mobilitás – kapcsolathálózati megközelítésben. *Társadalmi Riport 2018*. TÁRKI, Budapest, 47–63.

KÖZELKÉP

- Kmetty Z. – Koltai J. – Tardos R. (2017): Core Ties Homophily and Sociocultural Divides in Hungary from 1987 to 2015. *International Journal of Sociology*, 47(3): 228–249. <https://doi.org/10.1080/00207659.2017.1335522>
- Kmetty Z. – Tardos R. – Albert F. – Dávid B. (2018): Mapping social milieus and cohesion patterns between 1997 and 2014. Exploiting the potential of the occupational position generator. *Social Networks*, 55: 116–129. <https://doi.org/10.1016/j.socnet.2018.05.007>
- Koltai J. (2013): *Túl a regresszió. Újfajta modellek felhasználási lehetőségei a társadalomtudományokban* [Doktori disszertáció]. Budapest: ELTE Társadalomtudományi Kar, Szociológia Doktori Iskola
- Kucsera Cs. (2012): Egyedülálló, idős budapestiek szubjektív életminősége. *Socio.hu*, 1: 53–62.
- Medgyesi M. (2017): Help and care from children to elderly parents: Hungary in European context. Thematic Panel 20, Post-communist transformation and transforming care: Central and Eastern Europe in comparative perspective, Conference paper. http://www.transforming-care.net/wp-content/uploads/2017/06/TP20_b-Medgyesi.pdf (Utolsó letöltés: 2021. 11. 30.)
- Sapin, M. – Joye, D. – Wolf, C. – Andersen, J. – Bian, J. – Carkoglu, A. – Fu, Y. – Kalaycioglu, E. – Marsden, P.V. – Smith, T. W. (2020): The ISSP 2017 social networks and social resources module. *International Journal of Sociology*, 50(1): 1–25. <https://doi.org/10.1080/00207659.2020.1712157>
- Sik E. (1994): Paid and Unpaid Work in Hungary (1994). *XVth Reunion of the International Association for the Time Use Research*, NIMMO, Amsterdam, 115–126.
- Sik E. (2020a): Intra-and inter-household network capital. *Szociológiai Szemle*, 30(4): 89–106. <https://doi.org/10.51624/SzocSzemle.2020.4.5>
- Sik E. (2020b): *A háztartásközi és háztartáson belüli kapcsolati tőke operacionalizálása*. (kézirat)
- Smith, E. B. – Menon, T. – Thompson, L. (2012): Status differences in the cognitive activation of social networks. *Organization Science*, 23(1): 67–82. <https://doi.org/10.1287/orsc.1100.0643>
- Smith, J. A. – Mcpherson, M. – Smith-Lovin, L. (2014): Social distance in the United States. *American Sociological Review*, 79(3): 432–456. <https://doi.org/10.1177/0003122414531776>
- Tóth O. (2012): Társadalmi integráció és család. In: Kovách I. – Dupcsik Cs. – P. Tóth T. – Takács J. (szerk.): *Társadalmi integráció a jelenkori Magyarországon*. Tanulmányok. Argumentum Kiadó, Budapest, 369–382.

KÖZELKÉP

- Utasi Á. (2001): A fiatal egyedülálló nők párkapcsolati esélye. In: Nagy I. – Pongrácz T. – Tóth I. Gy. (szerk.): *Szerepváltozások: Jelentés a nők és férfiak helyzetéről 2001*. TÁRKI – Szociális és Családügyi Minisztérium, Budapest, 113–134.
- Utasi Á. (2002): *A bizalom hálója*. Budapest, Új Mandátum
- Utasi Á. (2011): A társadalmi integráció és szolidaritás alapjai: a bizalmas kapcsolatok. In: Varga V. A. (szerk.): *Társadalmi kapcsolathálózatok elemzése*. BCE Szociológia és Társadalompolitika Intézet, Budapest, 133–146.
- Wasserman, S. – Faust, K. (1994): *Social Network Analysis: Methods and Applications*. Cambridge University Press, Cambridge, UK. <https://doi.org/doi.org/10.1017/CBO9780511815478>
- Wellman, B. (1992): Men in Networks. Private Communities, Domestic Friendships. In: Nardi, P. (ed.): *Men's Friendships*. SAGE, 74–114. <https://doi.org/doi:10.4135/9781483325736.n5>

KÖZELKÉP

MELLÉKLET

1. táblázat. A minta megoszlása a háttérváltozók szerint

	% (N = 15 689)	Átlag (szórás)
NEM		
férfi	46,9	
nő	53,1	
ÉLETKOR		50,0 (17,8)
16–29 évesek	18,9	
30–44 évesek	23,4	
45–59 évesek	27,8	
60+ évesek	29,9	
ISKOLAI VÉGZETTSÉG		
max. 8 általános	2,3	
szakma	23,8	
érettségi	52,3	
diploma	21,6	
LAKÓHELY JELLEGE		
közép-magyarországi sűrűn lakott területek (pl. főváros)	20,1	
sűrűn lakott területek Közép-Magyarorszá- gon kívül	11,5	
közepesen sűrűn lakott	21,7	
ritkán lakott	46,7	
AKTIVITÁS		
dolgozik	49,7	
munkanélküli	6,6	
nyugdíjas	26,9	
egyéb inaktív	16,8	
JÖVEDELMI ÖTÖDÖK ¹⁶		
1. (alsó) kvintilis	20,0	10 579 (14 190)
2.	20,0	64 289 (11 256)
3.	20,0	92 648 (7 589)
4.	20,0	126 166 (13 149)
5. (felső) kvintilis	20,0	230 515 (106 727)

¹⁶ Havi nettó, egyéni, bér munkából, nyugdíjból, járadékból, segélyből, ösztöndíjból vagy más személyi bevételből.

KÖZELKÉP

	% (N = 15 689)	Átlag (szórás)
KÖZÉLETI AKTIVITÁS		
nincs közéleti aktivitása	86,3	
van közéleti aktivitása	13,9	
CSALÁDI ÁLLAPOT		
nőtlen/hajadon, társ nélkül	24,2	
házas, de nem élnek együtt	1,1	
özvegy (társ nélkül)	12,4	
elvált, társ nélkül	8,3	
élettársa van	9,2	
házastársa van	44,9	
HÁZTARTÁS TÍPUSA		
egyszemélyes, 65 év alatt	8,7	
egyszemélyes, 65 éves vagy idősebb	7,9	
két felnőtt, 65 év alatt	16,2	
két felnőtt, legalább egyikük 65 év felett	11,7	
egyszülős (szülő)	2,1	
egyszülős (gyerek)	1,3	
kétszülős, egy vagy több gyerekkel (szülő)	19,1	
kétszülős, egy vagy több gyerekkel (gyerek)	5,1	
egyéb típusú gyerekkel	12,7	
egyéb	15,2	
VAN-E 14 ÉVEN ALULI A HÁZTARTÁSBAN?		
nincs	76,7	
van	23,3	
MINDENNAPI TEVÉKENYSÉGBEN AKADÁLYOZOTT HT.-TAG VAN-E (A KÉRDEZETTEN KÍVÜL)?		
nincs	91,6	
van	8,4	
EGÉSZSÉGI ÁLLAPOT		
jó	56,4	
közepes	27,8	
rossz	15,7	
SZÁMÍTHAT-E SEGÍTSÉGRE MÁSOKTÓL?		
kap	97,2	
nem kap	2,8	

KÖZELKÉP

	% (N = 15 689)	Átlag (szórás)
MAGYARORSZÁGON SZÜLETETT-E?		
igen	98,2	
nem	1,8	
HÁZTARTÁS LÉTSZÁMA		
egyszemélyes	16,7	
2-4 személyes	70,6	
5+ személyes	12,7	
HÁZTARTÁS EGY FŐRE JUTÓ BEVÉTELE ¹⁷		
1. (alsó) kvintilis	20,0	38 588 (11 311)
2.	20,0	65 883 (6 177)
3.	20,0	87 385 (6 208)
4.	20,0	111 338 (9 239)
5. (felső) kvintilis	20,0	181 362 (73 783)
SÚLYOS ANYAGI DEPRIVÁCIÓBAN ÉRINTETT A HT.?		
nem	81,8	
igen	18,2	
SZEGÉNYSÉGI KÜSZÖB ALATTI-E A HT.?		
nem	86,4	
igen	13,6	
HÁZTARTÁSOK KÖZÖTTI ANYAGI TRANSZFERBEN ÉRINTETT-E?		
nem	73,7	
igen	26,3	
A HÁZTARTÁS SZUBJEKTÍV HELYZETE		
nagyon nehezen élnek	17,9	
nehezen élnek	27,4	
inkább nehezen élnek	38,9	
könnyen élnek	15,8	

¹⁷ Minden, a háztartástagokhoz tartozó egyéni bevétel és a háztartás részére biztosított ellátás.

KÖZELKÉP

2. táblázat. A kapcsolatok teljes intenzitását, a rokoni kapcsolatok arányát és a személyes kapcsolatok arányát mérő változók és a háttérváltozók közti Pearson-féle korrelációs együtthatók (a teljes intenzitással vett együtthatók abszolút értékei szerint csökkenő sorrendben, N = 14 653)

Változó (magasabb érték jelentése)	Teljes intenzitás	Rokoni kapcsolat	Személyes kapcsolat
életkor	-0,263	0,359	0,073
egyéni bevétel ¹⁸	-0,143	0,188	-0,022
van társa (igen)	-0,113	0,211	-0,059
rossz az egészségi állapota (igen)	-0,112	0,140	0,100
közéletileg aktív (igen)	0,109	-0,043	-0,032
Bp.-en és vonzaskörzetében lakik (igen)	-0,107	-0,098	-0,208
van-e, akihez segítségért fordul- hat (nincs)	-0,095	0,005 ⁺	0,007 ⁺
háztartás anyagi helyzete (+: jó)	0,064	0,061	-0,216
Mo.-on született-e (nem)	-0,052	-0,021	-0,054
más ht.-sal transzferkapcsolat (igen)	0,052	0,092	-0,014 ⁺
háztartáslétszám (+: több)	0,045	-0,143	0,026
14 éven aluli gyerek száma (+: több)	0,033	0,007 ⁺	0,006 ⁺
neme (nő)	0,032	0,111	-0,057
diplomás (igen)	0,025	0,002 ⁺	-0,189
dolgozik (igen)	0,015 ⁺	-0,088	-0,102
akadályozott ht.-tag van-e rajta kívül (igen)	-0,007 ⁺	0,006 ⁺	0,048

Megjegyzés: * p > 0,05

¹⁸ Természetes logaritmusával mérve.

KÖZELKÉP

3. táblázat. A kapcsolatintenzitás lineáris regressziós teljes modellje, standardizált regressziós együtthatók, N = 14 653

	Modell 0.	Modell 1.	Modell 2.	Modell 3.	Modell 4.
Intercept	572,134	742,013	628,312	706,110	703,207
EGYÉNI VÁLTOZÓK (magasabb érték jel.)					
nem (nő)		0,041	0,051	0,051	0,052
életkor [centrálva]	-0,263	-0,277	-0,486	-0,477	-0,336
diplomás (igen)		0,042	0,043	0,010	0,012
Bp.-en és vonzáskörzetében lakik (igen)		-0,108	-0,108	-0,124	-0,121
van társa (igen)		-0,055	-0,040	-0,032	-0,011
14 éven aluli gyerek száma [+ : több]		-0,031	-0,039	0,036	0,061
dolgozik (igen)		-0,061	-0,041	-0,045	-0,035
egyéni bevétel (ln)		0,011	0,079	0,031	0,023
rossz az egészségi állapota (igen)		-0,023	-0,035	-0,014	-0,008
akadályozott ht.-tag van-e rajta kívül (igen)		-0,005	-0,008	0,013	0,013
van-e, akihez segítségért fordulhat (nincs)		-0,078	-0,071	-0,063	-0,064
közéletileg aktív (igen)		0,081	0,083	0,080	0,078
Mo.-on született-e (nem)		-0,043	-0,040	-0,040	-0,041
más ht.-sal transzferkapcsolat (igen)		0,054	0,050	0,039	0,041
EGYÉNI INTERAKCIÓK					
kor * nem			0,070	0,073	0,068
kor * diplomás			-0,001	0,007	-0,001
kor * budapesti			0,000	0,010	0,006
kor * társ			0,030	0,046	0,053
kor * gyerek			-0,031	-0,018	0,044
kor * dolgozik			-0,019	-0,005	0,004
kor * jövedelem			0,209	0,136	0,088
kor * egészségi állapot			0,023	0,018	0,011

KÖZELKÉP

	Modell 0.	Modell 1.	Modell 2.	Modell 3.	Modell 4.
kor * akadályozott ht.-tag			0,017	0,010	0,022
kor * segítség van-e			-0,076	-0,078	-0,082
kor * közéleti aktivitás			0,023	0,023	0,023
kor * Mo.-on született-e			0,021	0,019	0,019
kor * más háztartással kapcsolat			-0,001	0,000	-0,010
HÁZTARTÁSVÁLTOZÓK					
háztartáslétszám (+: több)				-0,101	-0,126
háztartás anyagi helyzete (+: jó)				0,111	0,119
HT. ÉS CROSS-LEVEL INTERAKCIÓK					
ht.létszám * ht. anyagi helyzete					-0,013
kor * háztartási anyagi helyzete					0,007
kor * háztartáslétszám					-0,144
N	14653	14653	14653	14653	14653
F	1092,076	133,577	74,755	78,793	73,567
df	1	14	27	29	32
p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Korrigált R ²	6,90%	11,20%	12,00%	13,30%	13,70%

4. táblázat. A rokoni kapcsolatok arányának lineáris regressziós teljes modellje, standardizált regressziós együtthatók, N = 14 653

	Modell 0.	Modell 1.	Modell 2.	Modell 3.	Modell 4.
Intercept	50,705	41,729	44,163	47,244	47,241
EGYÉNI VÁLTOZÓK (magasabb érték jel.)					
nem (nő)		0,089	0,077	0,078	0,078
életkor [centrálva]	0,359	0,303	0,440	0,403	0,392
diplomás (igen)		0,017	0,017	0,003	0,003
Bp.-en és vonzáskörzetében lakik (igen)		-0,099	-0,099	-0,106	-0,107

KÖZELKÉP

	Modell 0.	Modell 1.	Modell 2.	Modell 3.	Modell 4.
van társa (igen)		0,154	0,154	0,169	0,167
14 éven aluli gyerek száma [+: több]		0,068	0,032	0,091	0,089
dolgozik (igen)		-0,033	-0,041	-0,039	-0,040
egyéni bevétel (ln)		0,048	0,027	0,011	0,011
rossz az egészségi állapota (igen)		0,024	0,018	0,023	0,023
akadályozott ht.-tag van-e rajta kívül (igen)		-0,013	-0,008	0,004	0,005
van-e, akihez segítségért fordul- hat (nincs)		-0,002	-0,002	-0,001	-0,001
közéleteleg aktív (igen)		-0,034	-0,035	-0,035	-0,035
Mo.-on született-e (nem)		-0,020	-0,021	-0,020	-0,020
más ht.-sal transzferkapcsolat (igen)		0,077	0,078	0,069	0,069
EGYÉNI INTERAKCIÓK					
kor * nem			-0,004	0,000	0,000
kor * diplomás			-0,030	-0,025	-0,025
kor * budapesti			-0,004	0,002	0,002
kor * társ			-0,054	-0,039	-0,039
kor * gyerek			-0,034	-0,021	-0,026
kor * dolgozik			0,014	0,020	0,019
kor * jövedelem			-0,051	-0,066	-0,063
kor * egészségi állapot			-0,001	0,000	0,001
kor * akadályozott ht.-tag			0,010	0,005	0,004
kor * segítség van-e			-0,038	-0,040	-0,040
kor * közéleti aktivitás			-0,021	-0,022	-0,022
kor * Mo.-on született-e			0,003	0,002	0,002
kor * más háztartással kapcsolat			0,014	0,016	0,017

KÖZELKÉP

	Modell 0.	Modell 1.	Modell 2.	Modell 3.	Modell 4.
HÁZTARTÁSVÁLTOZÓK					
háztartáslétszám (+: több)				-0,092	-0,090
háztartás anyagi helyzete (+: jó)				0,031	0,026
HT. ÉS CROSS-LEVEL INTERAKCIÓK					
ht.létszám * ht. anyagi helyzete					0,007
kor * háztartási anyagi helyzete					0,000
kor * háztartáslétszám					0,011
N	14649	14649	14649	14649	14649
F	2161,55	237,69	126,41	121,162	109,807
df	1	14	27	29	32
p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Korrigált R ²	12,90%	18,40%	18,80%	19,20%	19,20%

5. táblázat. A személyes kapcsolatok arányának lineáris regressziós teljes modellje, standardizált regressziós együtthatók, N = 14 629

	Modell 0.	Modell 1.	Modell 2.	Modell 3.	Modell 4.
Intercept	50,125	57,531	59,895	54,921	55,093
EGYÉNI VÁLTOZÓK (magasabb érték jel.)					
nem (nő)		-0,067	-0,072	-0,072	-0,072
életkor [centrálva]	0,073	0,085	0,274	0,204	0,181
diplomás (igen)		-0,130	-0,131	-0,089	-0,090
Bp.-en és vonzaskörzetében lakik (igen)		-0,177	-0,177	-0,157	-0,158
van társa (igen)		-0,071	-0,083	-0,077	-0,078

KÖZELKÉP

	Modell 0.	Modell 1.	Modell 2.	Modell 3.	Modell 4.
14 éven aluli gyerek száma [+: több]		0,051	0,032	-0,027	-0,034
dolgozik (igen)		-0,025	-0,030	-0,02	-0,020
egyéni bevétel (ln)		-0,016	-0,039	0,026	0,025
rossz az egészségi állapota (igen)		0,048	0,062	0,029	0,030
akadályozott ht.-tag van-e rajta kívül (igen)		0,023	0,023	0,003	0,001
van-e, akihez segítségért fordulhat (nincs)		0,001	0,001	-0,010	-0,010
közéletileg aktív (igen)		-0,004	-0,006	-0,001	0,000
Mo.-on született-e (nem)		-0,031	-0,028	-0,028	-0,029
más ht.-sal transzferkapcsolat (igen)		-0,020	-0,020	-0,012	-0,011
EGYÉNI INTERAKCIÓK					
kor * nem			-0,028	-0,028	-0,029
kor * diplomás			-0,029	-0,036	-0,036
kor * budapesti			-0,010	-0,02	-0,018
kor * társ			-0,004	-0,012	-0,013
kor * gyerek			-0,031	-0,037	-0,042
kor * dolgozik			0,023	0,007	0,006
kor * jövedelem			-0,088	0,024	0,027
kor * egészségi állapot			-0,024	-0,014	-0,012
kor * akadályozott ht.-tag			0,008	0,015	0,015
kor * segítség van-e			-0,064	-0,057	-0,050
kor * közéleti aktivitás			-0,012	-0,015	-0,015
kor * Mo.-on született-e			0,021	0,023	0,023
kor * más háztartással kapcsolat			0,006	0,009	0,009
HÁZTARTÁSVÁLTOZÓK					
háztartáslétszám [+: több]				0,064	0,063
háztartás anyagi helyzete [+: jó]				-0,160	-0,117

KÖZELKÉP

	Modell 0.	Modell 1.	Modell 2.	Modell 3.	Modell 4.
HT. ÉS CROSS-LEVEL INTERAKCIÓK					
ht.-létszám * ht. anyagi helyzete					-0,058
kor * háztartási anyagi helyzete					-0,008
kor * háztartáslétszám					0,021
N	14629	14629	14629	14629	14629
F	77,331	99,184	53,46	62,49	57,256
df	1	14	27	29	32
p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Korrigált R ²	0,50%	8,60%	8,80%	10,90%	11,00%